

TÜRK FOLKLOKOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Kasım 1955

İÇİNDEKİLER: ~~~~~

Fatih Dervişler	Osman Saygı BÖLÜKBAŞIOĞLU
Konya'da Bir Sergi	A. Radvan BÜLBÜL
İlk Derlemeler: Sivas'tan Bilmeceler	Ahmet HALİL
Halk Oyunları Bayramı Münasebetiyle	Mahmut R. GAZİMİHÂL
Yusufoğlu Şair Huzuri - İrtical Kudreti	Adil ÖZDER
Aşık Pervani ile Güllühan'ın Karşılaşması (I)	Mehmet GÖKALP
Halk Sanatları: İstanbul'da Kuyumculuk	Muzaffer ERDOĞAN
Kitaplar Arasında «Halk Şiiri XIV - XVII. Yüzyıllar»	Aşık CEVDET
Kitaplar Arasında: «Tercümeleler ve Fikirler»	Mehmet ÖNDER
Türk Atasözleri (IV)	Naki TEZEL
Güzelleme (Şiir)	Aşık DERUNI

Sayı: 76

Kuruş: 25

295

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNÇER

MILLÎ KÜTÜPHANE
ANKARA

Derlemeler:

Türk Atasözleri

— III —

Tophyan: Naki TEZEL

- 208 — Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olma.
- 209 — Dirgen yiyen öküz yılınacak ofurdar.
- 210 — Doğruluk su kabağı gibidir, batmaz.
- 211 — Doğru sallanır ama, yıkılmaz.
- 212 — Doğru söyleyişi dokuz köyden kovarlar.
- 213 — Doğru söz yemin istemez.
- 214 — Doğru yolda düşen çabuk kalkar.
- 215 — Dokuz at bir kazığa bağlanmaz.
- 216 — Dost acı, düşman tatlı söyler.
- 217 — Dost ağlatır, düşman güldürür.
- 218 — Dost bir, aşna çok.
- 219 — Dost lokması bahane ile yenir.
- 220 — Dost yüzünden, düşman gözünden belli olur.
- 221 — Dökme su ile değirmen dönmez.
- 222 — Dört göz bir evlât içindir.
- 223 — Duvarı nem, insanı gam yıkar.
- 224 — Dünya bir kervansaraydır, konan geçer, doğan geçer.
- 225 — Dünyada tasasız baş bostan korkulduğunda bulunur.
- 226 — Düşmanın karınca olsa kendini merdana bil.

— E —

- 227 — Eceğ geldi cihana, baş ağrısı bahane.
- 228 — Edebi edebisizden öğren.
- 229 — Eğri oturmah, doğru konuşmalı.
- 230 — Ekmek yemek istiyorsan saman yığınının üstüne yatma.
- 231 — Eksik üküş bizim bağın koruğu.
- 232 — Eldeki bir kuş korudaki iki kuştan iyidir.
- 233 — Elden gelen övün olmaz, o da vaktinde bulunmaz.
- 234 — Elden giden koyunun kuyruğu büyük olur.
- 235 — Elden vefa, zehirden şifa umma.
- 236 — Elde kulak sana göz.
- 237 — El elden üstündür.
- 238 — El elin aynasıdır.
- 239 — El için yanma nara, yak çubuğunu safanı ara.
- 241 — Elif görse mertek sanır.
- 242 — Eli işte, gözü oynasta.
- 243 — El ile gelen düğün bayram.
- 244 — El ile ellenmiyen eli yıl durur.
- 245 — Elin ağza torba değil ki çekip büzesin.
- 246 — Elin geçtiği kırıdan sen de geç.
- 247 — El insanın aynasıdır, göğsünün düğmesidir.
- 248 — Elin vergisi, canın sevgisidir.
- 249 — El mi yaman, bey mi yaman.
- 250 — El yarası geçer, dil yarası geçmez.
- 251 — El yarası onulur, dil yarası onulmaz.
- 252 — El yumruğunu yemiye kendini kahraman sanır.
- 253 — El yumruğunu yemiye kendisini batman sanır.
- 254 — Erce sözün mertçe cevabı.
- 255 — Ergene var ergene, tasasız gir yongana.
- 256 — Erime değil ama serime.
- 257 — Erine göre başını bağla.
- 258 — Erini işe, komşunu ölüşe ahştırma.

Arınış

Bir akıl sorduğum kemâl sahibi:

«Ne aslan postu giy, ne de sin.» dedi.

«Menfaat için bir kuru kav gibi,

«Ne çabuk ateş al, ne de söne.» dedi.

Ben karar kılmışken bu düşüncede,
Karşında göründü Mevlâ Dede;
Ardından seslendim Aşık Mehmed'e,
«Hemşehrim Konya'ya gayri dön»
dedi.

O gece rüyamda indim bir hana,

Dedim: «Arz bir yana, Konya'm bir
yana!»

Öz anam mezardan doğrulup: «Bana,

«Halâ mı gelmiyor göresin», dedi.

O lâhza devirdim sahte bendimi.
Silkindim, yeniden buldum kendimi.
Dostlarım: «Çayırbağ yeşillendi mi,
«Gel yine çiçeğin derest» dedi.

Gözümde canlandı Kumköprü, Meram.

Bin türlü hayalât bulunca hitam:

Uzattı elini bana Mevlâna'm:

«Şu dünya zevkinden arın, Yun», dedi.

İhsan HİNÇER

292

- 4—Halep orada ise arşın burada.
5—Hacı bacıyı Arafatta görür.
6—Hamamda kurnaya, devulda zurnaya.
17—Ham demir dövülmez.
18—Haram yemeyince mal bremez.
19—Hareketle bereket vardır.
20—Har yürüp harman savurma.
21—Haydan gelen huya gider.
22—Hayyanda kurattan, insanda görenden sakın.
23—Hayvanın alacağı dışında, insanın için dedir.
324—Helkimden sorma, çekenden sor.
325—Helva dövenin hik deyişli.
326—Her gördüğün sakallıyı baban zannetme.
327—Her horoz kendi çöplüğünde öter.

Bize gelen KİTAPLAR

* Basri Gocul: «OĞUZLAMA . Türk Milli Destanı», örnekler: 7. Şiirler. 48 sayfa, 1 Lira. Örnek Matbaası, Kayseri.
* Ahmet Nihat Darcı: «Erken Gelen Bahur», Şiirler, Türk Sanatı Dergisi adresinden ve başlıca kitapçılardan temin olur. 64 sayfa, 100 kuruş.

* Fikret Adili: «INTERMEZZO . Be-hem Hayatı», Roman. YEDİTEPE Yayınları. 96 sayfa, 100 kuruş.

* Anton Çehov . Hasan Ali Ediz. «75.000», hikâyeler. YEDİTEPE Yayınları. 96 sayfa, 100 kuruş.

* Ahmet Köksal: «Ask Şiirleri Antolo-jisi», şiirler. YEDİTEPE Yayınları. 80 sayfa, 100 kuruş.

* Mustafa Baydar: «Atatürk ile Konuş-malar», mühtelif tarihlerde Atatürk ile yapı-lan mühtim mülâkâtlar. YEDİTEPE Yayınları. İkinci baskı, 120 sayfa, 100 kuruş.

* Cevdet Kudret: «Esreftan Hicviye-leri», Resimler: Turhan Selçuk. Hayata, sa-natı eserleri. YEDİTEPE Yayınları. İkinci baskı, 112 sayfa, 100 kuruş.

* Hikmet Bil: «Atatürk'ün Sofrasın-da», Atatürk'e ait hâfira, fıkrâ ve nâkîyeler. ERKİCİGİL Tarih Yayınları. 80 sayfa, 100 ku-ruş.

TÜRK FOLK LÖR

- 328—Her kadın sakız çigner ama çatılmaz.
329—Her inşin bir yokuşu vardır.
330—Herkes akını pazara vermiş, yine her-kes akını almış.
331—Herkes'e yar ol, bar olma.
332—Herkesin derdi, değirmencinin su ben-di.
333—Herkes sakız çigner, fakat tadını kürt kızı çıkarır.
334—Her koyun kendi bacağından asılır.
335—Her parlıyan altın değildir.
336—Her şeyi bitti de iş leken örtüsüne kal-di.
337—Her şeyi bir çengele asma.
338—Her şey olur biter, yalnız kösenin su kalı bitmez.
339—Her terazi doğru tutmaz.
340—Her yigidin kendine göre bir yoğurt yiyişi vardır.
341—Her zevallin bir kemal, her kemalin bir zevallı vardır.
342—Hırsızdan artanı falci yer.
344—Horoz çok olan yerde sabah geç olur.
345—Huyu güzele kırk yılda doyulmaz, kon-du güzele kırk yılda doyulur.
346—Hünersiz adam meyvensiz ağaçta benzer.
— I —
347—İhlamurdan odun olmaz, hizmetçiden kadın olmaz.
348—İsramedim eli öp de başına koy.
349—İsramedim taşı öpmek gerek.
350—İlanmış yağmurdan korkmaz.
— I —
351—İci beni dışı eli yakar.
352—İğneyi kendine, çuvalda başkasına batır.
353—İki caubaz bir ip te oynamaz.
354—İki el bir baş için.
355—İki gönül bir olursa samanlık seyran olur.
356—İki kamçı bir kuyruk, herkes kend başına buyruk.
357—İki karpuz bir koltuğa sığmaz.
358—İki kişiye bir bürke, cenin nene guret.
359—İki tavşan kovalıyan hiçbirini avlı-yamaz.
360—İmam mînderde, Halime seccadede.
361—İmam güyyü, deli deliyi sever.
362—İnce elevip sık dokuma.
363—İnek ayığı buzağı öldürmez.
364—İnsan doğduğu yerde değil doyduğu yerdedir.
365—İnsan eti ağırdır.

TÜRK FOLK LÖR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Kasım 1955

İÇİNDEKİLER:

Vatih Dervişler	Osman Saygı BÖLÜKBASIOĞLU
Konya'da Bir Sergi	A. Ridvan BÜLBÜL
İlk Derlemeleri: Sivas'tan Ribüceceler	Ahmet HALIL
Halk Oyuncuları Bayramı Mühtasabette	Mahmut R. GAZİMİHAL
Yusufullih Şair Hüzzur - İrfical Kudretli	Aah ÖZDER
Aşık Pervani ile Güllübahtın Karşılaşması (I)	Mehmet GÖKALP
Halk Sanatları: İstanbul'da Kuyumculuk	Muzaffer ERDOĞAN
Kitaplar Arasında «Halk Şiiri XIV» XVII. Yüzyıllara	Ask CEYDET
Kitaplar Arasında: «Derlemeler ve Fildirleri»	Mehmet ÖNDER
Türk Atasözleri (IV)	Naif TEZEL
Güzelleme (Şiir)	Ask DERÜNİ

Sayı: 76

Kuruş: 25

295

SATILMI VE FAZİ İŞLERİNİ İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNGER

MİLLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

1201

KURULUŞU: AGUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR. HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MES'UL MÜDÜRÜ: İHSAN HİNGER

No: 76

KASIM 1955

YIL: 7 — CİLT: 4

Fatih Dervişler

Yazan: Osman Saygı RÖLÜKBAŞIOĞLU

Türk akınlarında, hele ordularımızın İslâm'dan sonraki yürüyüşlerinde bir gaye tasavvuf ve mistisizm sâklıdır. Bu görünmez fakat yıpratıcı kuvvet idealdir. ateştir.

(Horasan Erleri) dediğimiz Türk Mutasavvıfları bu gizli kuvveti dini ve ahlâki bir yedekle yoğunlaşarak, Orta Avrupa kapılarında kadar giden Türk, Müslüman ordularına, hâmması birer ışık olmuşlardır.

Yüzyıllarca Sâhadlerde, Türklük ateşini şehit olduktan sonra dahi, yakmış olan gazâ Dervişleri, ordu mürebbileridir. Bunların ruhlarında donukluk yerine kılıç parıldar. Ertugruloğlu Osman Gâzi, Eskişehir hâkimi Seyh Edebâllî'den sonra hakiki bir kuvvet olmadı mı?

Yenicilerocağı, mânevi kuvvetini (Allah Allah) diyen Pîr Hacı Bektaşî Velî'den aldı mı?

Yüce Peygamberimizin: (Cennet kılıçların gölgesi altındadır) düsturu bunların şîârı olmuştur.

Sayın Profesör Ömer Lütfî Barkan bunlara (Kolonizatör Türk Dervişleri) ismini veriyor. Bu Gâzi Dervişlerin, izlerini Türk atlarının geçtiği yol üzerlerinde görmek mâlum kündür.

Şair, Arif Nihâdet Asya: «O zaferler getiren atların nalları altındanmış; gidişleri akına gelişleri akundanmış; onlar ki kurt doğu ran anaların kanındanmış» diyor.

FATİH DERVİŞLER savaşlarda daima ileri kârakol vazifesi görmüşler, şehitlik ser-

betini içerek yattıkları yerde dahi Türk Millî hamasetinin besleyici birer nuru olmuşlardır.

Nemçe dolaylarında, Macar illerinde yatan (Gül Baba'yı) bilirsiniz. Gül Baba, başında gül, elinde kılıç düşünmeyle sayılır. Bu FATİH BABALAR, yani DERVİŞLER tarihimize mâhim bir fâşim teşkil ederler. Tâ. Ortaasya'dan Avrupa'ya giden Türk akınlarında, mâhim roller oynamışlardır. Onlara birinçî durak Horasan İse, İkinci konak Anadolu olmuş ve oradan Balkanlara kol atarak İleri hareketlerine devam etmişlerdir. Ordularımızın mânevi gücünü hazırlayan Fe-tihler dizisi bu mâcahit DERVİŞLER'dir.

Sayın, Hamdullah Suphi TANRIÖVER bir yazısında bu gidiş ve dönüşleri ne güzel anlatır: «Bir zamanlar Türk'e gâlpden bir ses gelmiş, "Göç, Göç" diye. Türkler elhanın dört bir yanına dağılımlar, medeniyetler kurmuşlar, izler bırakmışlardır. Şimdi de aynı ses "Toplan, Toplan" diyor. Türkler Anavatan, Anadoluda toplaniyorlar.»

Bizler o akınlardan kalan izlerimizi unutmuyacağız. Onları unutursak kendimizi unutmuş oluruz. Fe-tihler dizisi DERVİŞLER'den (KIRLI BABA'YI) görelim:

KIRLI BABA Selânik ve Alasonya yollarının birleştiği Derbent Boğazında kendi adı ile anılan tekkesinde yatmaktadır. Derbent, Manastıra giden yol üzerindedir. Rumeli fe-tihlerinde KIRLI BABA ordumuzun aşğı başıymış. Savaşa kepeçli ile iştirak edermiş.

T. C.

Ziraat Bankası

1955 Yılı

VADELİ, VADESİZ TASARRUF HESAPLARI İKRAMIYE TUTARI GEÇEN YIL OLDUĞU GİRİ SİNDİLİK

Bir Buçuk Milyon Lira

Bu plânda gayrimenkuller, ziraat âletleri, çeşitli eşya ve dolgun para ikramiyeleri vardır. Her çekilişte, 150 liralık vadesiz veya 250 liralık en az üç ay vadeli bir hesap açtırmak suretiyle iştirak edebilirsiniz. Fazla izahat için 481 gube ve ajansımız emrinizdedir.

İkinci dönem

5

APARTMAN

bağçell

15

EV

725

bin lira para ikramiyeleri

En az 150 liralık hesap açtırmız

Türkiye \$ Bankası

paranızın... istikbalinizle amalyeff

Senelik aboneli 300, altı aylık aboneli 150 kuruttur.

Yurtdışı senelik abone 2 dolarıdır.

Adres: Yeşildere, Sultanmektâbi Sokak, No. 17, İstanbul

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Adres değiştirmeler hiçbir şart ve ücretle tâbi değildir. Basılmayan yazılar talep vukuunda iade edilir. Düzi ve Basılmı KİTİDİR MAZMAN

Türk Folklor «Halkbilgisi» Derneğinin neşriyat organıdır.

Böyle bir imanla savlet eden ordu nasıl galebe çalınmaz. Kosova, Niğbolu, Mohaç'ları kazanmaz! Haçova'da böyle olmadı mı?

Tâcüttlevârîh'in sahibi Hocca Saadetî'nin yemilmiş bir ordudan satırı ile kepeçesi ile yeni bir zafer çıkarmadı mı?

KIRLI BABA'ya bu ismin verilmesi günümüzde oluşmaktadır. Her erenler böyle anılır. Pir Sultan Abdal gibi. «Abdal» teva zu işarettir. Yoksa budaladan gelmez.

KIRLI BABA, Türk aşkıgının serhad sembolüdür. Manastır yolu üzerinde Derbent'te aynı adı taşıyan tekkesinde yatmaktadır. Tekkenin üstü dalma açık bulunmuş. **BA. BA.** üstünün örtülmesine tahammül edememiş. Tekke taştan örülmüştür. Şöse üzerinde ve tam boğaz içerisindedir.

Asırlar boyunca geçitleri tutan bu Din Şehitler bugün dahi tarih içinde bize limit hayat vermektedir. Savaş ruhümüzü daima taze ve canlı tutmaktadır. Onlar oralarda ölmüşlerdir belki de bizler buralarda tutunamazdık. Kiriş Babamın ruhuna gelen geçen yolcular, askerler dua etmeden geçmezlermiş. Aynı yörede (**GAZİ BABA**) yatmaktadır. Gazi Baba orta Avrupa'ya giden Manastır yolu üzerinde (Kayalar ilçesinin «İnell» köyünde medfundur.) Kayalar yahut Kayaların 40 Türk köyünden bir tanesi de İnell'dir. Bütün bu ara Türklüğü 1923 mübadelesinde Anadolu Rumları ile değiştirilmiş ve bu tarihi tekke ler kim bilir ne hale gelmiştir?

Rumeli fethlerinde **GAZİ BABA**'yı kellesini kolluğuna almış düşmanı Koyalarken görmüşler. İnell meykinde döşmüş, selit olmuştur. Gazi Baba'ya yakın köyler, Nalbant, Kozlu ve Uçana'dır. Bu fatih babalar İa Edirne'den Budin'e dek zaferler tesbih gibi dizilmişlerdir. Gazi Baba tekkesi taştan yapılmış ve üzeri örtülüdür. Onu ziyarete giden hastalar, mecnunlar, O'ndan yardım umarlar ve iyit olurlarmış. Üçüncü tekke Cuma tekkesidir. Cuma, Makedonya'da aynı yol üzerinde bir Türk köyü idi. 300-400 hane kadar vardı. İmparatorluk Türkiyesi zamanında kaza merkezliği yapmıştı. (**SARIGÖL**) diye anılır. Büyük **ATATÜRK**'ün annesinin mensup olduğu bölgedir. Fatih Rifika Atay, Ustada'nın yazılarının birinde bundan (**SARIGÖL**) diye bahseder. Sayın Makbule **ATADAN** da aynı terim kullanır. Ali Kemâl **AKSÜT**, Enver Behnan **ŞAPOLYO** ve diğer yazarlar (**SARIGÖL**) üzerinde dururlar. Hatta bura

Türklerine Sarıgöl'den kinaye (**GÜLLÜLER**) derler. Cuma, düz bir arazide kurulmuştur. Güneyinde Sarıgöl; gölün etrafında Erdogmus, Karaağaç, Karacalar, Topgular, İhobası, Bayraklı, Cuma, Haydarlı, Cerelli, Okgular köyleri vardır.

Rumeli fethlerinde Anadolu'dan gelen şikâyetlerimiz Cumayı karargâh yapmışlar. Ağaç olmadığı için kazık çalop atlarını bağlamışlardır. Zamanla o kazıklar yeşermiş ulu ağaçlar olmuş, dal budak salmışlardır. Nasıl ki onlar, **FATİH DERVİŞLER**, ordumuz Fatih Ordu'ya, bunlar da fetih gazı ormanlarıdır.

500-600 yaşına varmış, kalın gövdeleriyle bu muazzam ağaçların içerisinde Cuma tekkesi yer almış; aynı ismi taşıyan **BABA** burada yatmaktadır. Tekkenin türbedarı son zamanlara kadar **KAZİM BABA** isminde bir zat idi. Bunlar, Niğde civarına iskân edilmişlerdir. 500 yıl önce Anadolu'dan Rumeli'ye gelenler tekrar aynı topraklara dönmüşlerdir. Anadolu, ebedî **GAZİLER** ve erenler toprağıdır, hazırlayıcı yurttur. Cuma tekkesinin yüzlerce müstahdem, şğırtımaç, çobanı, oduncu, su, aşçısı bulunuyordu. 4-5 sabanlık arazi si vardı. 500 den fazla sürüsil bulunurdu. Örnekte kaz, ördek, hindi, sürüleri dolardı. 3-4 taş değirmen dönerdi. Daimi kazan kaynar, gelen geçenler bir aşkına yer, içerdi. Bu babalar bektaşi iddiler. Bektaşi olmaları bunlara sapık derlerdi. Aynı civarda dördüncü tekke **BAHÇE** tekkesidir.

BAHÇE, Topgular köyünün yaylasında çamlar içerisinde yer almıştır. Bu tekkenin türbedarı son zamanlara kadar **MUSTAFA BABA** isminde bir zattı. Rivayete göre bizim ordu Cuma denen yerde ordugâh kurduğunda erenlerden biri kaynayan kazanlardan birinin kepeçesini kaplığı gibi (Bahçe) denen meykle fırlatmış. çiplak kolunu kepeğe yapmış, kazanı karıştırmıştır. Aşk atese de galebe çalıyor! Böyle bir ordu karşısında kalınlar nasıl düşmez... Düşmanlar nasıl dize gelmez! O kepeğin hatırasına karşılık Bahçe'de bir tünbe kuruluyor!

Besneli konak **BUCAK** tekkesidir. Kaynayan kazanı kolu ile karıştırıcı gören diğer bir ermiş. Ya Allah, deyip kazanın altındaki saç ayığı çeker kazan muallakta meşnetsiz kaynamaya başlar. Eriyatılan saçayığı **BUCAK** denen yere düşer.

Türkün yalnız kendisi ve imanı mucizevi

ARAŞTIRMALARI

değil, ordusu, aşçısı, kazanı, kepeçesi, ayığı da öyledir. İşte böyle bir ordunun torunları Anadolu mucizesini yaratmışlardır.

Sayın İsmail Hakkı **BALTACIOĞLU**'nun güzel bir sözü var: «Efsaneye kayma, hürreye kıy» diyor. Efsane ayrı, hurafe ayrı şeydir. Milli efsaneler milletlerin ruhunu besler, yen menbalaridir. Bu tekkelere gönül kaleleri, iman ve savaş mâbetleri desek daha doğru olur. «Türk Ocakı» da gönüllere bir mâbet olmamış mıdır? Ziya **GÖKALP**, Mehmet **EMİN**, Yusuur **AKÇORA**, Ahmet **HİKMET** ve diğer büyüklerimiz 20 ci yüzyıl başında, o modern Türk mâbedinin ilim, kültür ve tarih dervişleri değil midirler?

BUCAK tekkesi, Osmanlı Türkiyesinde Serfiçe sancığına giden Dortah (Dörtah) boğazında bulunmaktadı. Yanında aynı ismi taşıyan bir köy vardır. Tekkenin müntih arazisi olup, günde beş sofrta kurulur, beş sofrta kalkardı. Bilhassa aşüre ayında kazanlar dolur tağardı. **BUCAK** tekkesinin bir değirmen hıkâyesi vardır. Ve şöyledir:

Değirmeni kira ile tutan Kumanovalı Bulgar Kara Kollu, Topgularlı merhum Kadızadelerden Hasan Kadıgılı'ne «ki bu aille Antalya'da iskân edilmiştir. Bucak değirmenine ait şunu anlatır:

Değirmenin taşı bazı vakitler, son sükutla ile dönerken birdenbire yavaşlar ve dururmuş. Bu esnada Bulgar Kara Kollu'nun üzeri ne ağırlık çöker ve dışarı fırlamış. Yerli Hristiyanlar da Türk tekkelere mucizevi keşfetlerine inanırlarmış. Benim bu saydıklarım fetih yolu tekkelere bir kağıttır. Yoksa o dizinin tümü, başta başına bir tarih, bir destandır.

Şunu da söylüyeyim ki, bu gazî erenler yatağı topraklar, Balkan Harbinde hiç yere kaybolup giderken gereken vazifelerini yapmışlardır. Durutlarboğazi, Gelinköprüsü denen Çınarlıdere direnmesi, sivil Türk halkın meşhur Yanya müdafaaından önceki tarihî mize ait güzel örneklerdir.

MEVJAZLAR:

- 1 — Enver Behnan Şapolyo, Kemâl Atatürk ve Milli Mücadele tarihi, Ankara - 1944.
- 2 — Osman Ergin, Konyalılar ve Konyosozlar, aylık ansiklopedi O. II, Sayfa: 594.
- 3 — Ali Kemâl Aksüt, Tepedelenli Ali Paşa, İst. 1939 S. 10.
- 4 — Sarıgöl Türkleri, Osman Saygı, İvriz mecmuası S. 14, Mart - 1948.

KONYA'DA Bir Sergi

Yazarı: A. Rıdvan BÜLBÜL

Vecihe Büyükkaksoy uzun yıllardan beri büyük gayretlerle topladığı elişlerini Konya'da geçen ayın 8 inde bir sergi halinde halkın gözleri önüne serdi.

Sanki Anadolu bütün renk ve sesleri ile burada idi. Bu odanın her tarafında Anadolu nefes alıyordu. Hıkâyeleriyle, türkülleriyle Anadolu insanı bir lğnenin ince maharetî içinde bizlere gülmüşydüdü. Bu oyunun adı «Yâr arın» na diğlrensdi. Bir Konya hamamının elinden çıkmıştı. Vakıtiyle yeşil beyaz renkler bülesine tanzim edilmişti ki kışkığında bir arzu uyandırmaktaydı. Şöyle diyordu âdeta renkleri.

Bu oyunun adı «Kâğıt Helyası» idi. «Nur ü Bânü» idi. «Halıkşekerdi», «Mezartaşı» idi. «Hapishane Penceresi» idi. Ya şu oyunun adı: «Defli gam...» Bunlar da birer Konya oysası idi. Gam ve estîâr dağıtmak için illâki dağ başlarına çıkmak lâzım gelmezdi. Bu oysaya bakmak kâfi idi. Yüz adet oyunun yüzü de simsıcaktı, kışkıy şihirliyordu.

Bir başka köşede renk renk, çeşit çeşit keseler odayı tarihle dolduruyor. Saat kesesi, dâmat kesesi; para kesesi, tarak kesesi, tırbeki kesesi, hamam kesesi, ağızlık kesesi. Demek vakıtiyle vefakâr Türk kadınları eserlerinin keselerine varmaya dek düşünürlermiş. Keseyi deyip de geomeyin. Ne sevimli, cıvıltı gey onlar.

Şu yemeninin adı «Sıra dağlar»dı. Kadın erkeğini aşkım üstleri kapıda bu yemeniyi başına örterek karıştıyordu. Günlük endişeler, talâşlar, yorgunluklar bu yemeninin münis renkleri arasında eniyip gidilyordu. Kadınla erkeği birbirine daha da yaklaştırıyordu.

Tokat, Ankara, Kırşehir Konya yazmalarını hayran hayran seyrediyoruz. Yelkenli uçur ve modern yörük yazmaları. Bunların üstüne bir de kaşık ları, bakur işlemeleri ilâve ediniz!

Sivas'ta Derlenen Bilmeceler

Yazan: Ahmet HALİL.

60 uncu sayımızda Türk Folklor hareketine ait ve Sivas'a alakalı bazı bilgiler vermiştik. Bu sayımızda o notları tamamlayan bazı materyel nesrediyoruz. Bu materyel «Türk Halkbilgisi Dergisi'nin Sivas gubesi azalarından A. Kadir'in Sivas'ta müntesir «Ki, zahirî» gazetesinin 26. Ağustos - 1929 tarihli sayısında çıkmıştır.

«Sivas'ta bilmeceler (masal) diyorlar. Çocuklar annelerine yalvarırlar; Anne çanım anne bana masal söyle.

Biz masal demeyeceğiz, bilmecedən bahsedeceğiz.

★

Bilmeceler söylenir. Çocuklar araştırır. Bilmeceleri sorarlar;

— Yenir mi yenmez mi? Bilmeceleri söyleyen, yenecek ve yahut yenmeyecek şeyler, dense ona göre cevap verir.

Bu defa da bilmecelikleri zaman yine sorarlar:

— Canlı mı? Çansız mı?

— Neye yanın?

Bu sualere de aldıkları cevaba göre bilmeceleri söyleyen, söyleyen teminat ister; cennetin ekmeği ufağını verirsiniz söyleyelim der.

Bazı cennetin anahtarını ister. Cennetin anahtarını vermek tehlikelidir ya (masal). Fena bir şeyse günahdır. Cennetin anahtarını böyle kolay, kolay verilmemez. Çocuklar cevap (1), durur. Fazla üzmemek için nihayet cennetin ekmeği ufağına razı olarak bilmeceler su tarzda haber verirler: Erz edelim, bilmeceler sudur; «Hey, var getir, var getir! Gelmezse yalvar getir! Telli kafes içinde, el değmedik nar getir.» Bilmecelikleri takdirde cennetin ekmeği ufağı alınır ve su sözler söylenir:

«Cennetin ekmeği ufağı, gel seni alayım! Yiyeyim, içeyim. Ben kir ata bineyim! Sen uyuz eşeğe bin! Ben kövdürü kovdurur! Sen yektiri, yektiri, ben bal küplünü parmaklıyı parmaklıyı, sen pekmez küplünü kepeçiyi kepeçiyi! Ne imiş? ne imiş (gelin) değil mi imiş!»

Biz künseli davratmadan, üzmede bilmeceleri söyler söylemez ne olduğunu da haber vereceğiz. Yalnız bunu bir ekmeği sayan sevgili okurlarımız bildikleri bilmeceleri göndertirlerse, kendilerine şimdiden cennetin ek-

meği ufağını veriyoruz. Bilmeceleri yollayan arkadaşların isimleriyle beraber nesredeceğiz.

1 — Bilmeceler bildirmece, dil üstünde kaydırma; Mahallebi.

2 — Bir hikâyeye söyleyim bil, gözüne yaşı pışın bir ayuğ kıl; Uykü.

3 — Ol hanım gelir, sol hanım gelir, karaman bakış keklik sekişli ada kaymağı nar turuncu yeşil çimenlerden bir hanım gelir; Kurbağa.

4 — Başında batman, odada otman, dağda daleyman, suda Süleyman; Loğ, ateş, geyik, balık.

5 — Gökten bir derviş imiş, ak demiş, yak demiş, yedi şeye yok demiş; 1 - Balığa bıçak 2 - Helyaya tuz, 3 - Katıra kolan, 4 - Hamama direk, 5 - Horoza yumurta, 6 - Denizde köprü, 7 - Ölümüne çare.

6 — Aptesiz ezan, okur, nikâhsız karı taşır; Horoz.

7 — Çi çiti hamam gübresi tamam, bir gelin aldım babası imam; Saat.

8 — Su içinde halkalanmış bir yılan, su kurudu yılan öldü vesselem; Lamba.

9 — Puhari, ağza yukarı; Silah.

10 — Karanlıktır yerde katır tepilir; Pire.

11 — Yol üstünde kılı sandık; Mazar.

12 — Bir sarıgım var sararım sorarım til kenmez; Yol.

13 — Eğri bilgü yollardan bir acayip kuş gelir, kırma badem dişlerle söyledikçe hoş gelir; Mektup.

14 — Sıra sıra söğütler birbirini öğütler; Dil.

15 — Biri der vay başım, biri der vay belim, biri der dünya benim; Çiğ, direk, kire, mîl.

16 — Anası hakur babası evvel bahar, oğlu sokak delist; Üzümlü.

17 — Ey, melemez melemez, ocağ başına gelemez. Gelirse de duramaz; Yağ.

18 — Bir gücüdük, bir taş dolmuş dağı taşı; Göz.

19 — Haf dedim, hüt dedim var auroya yat dedim; Süpürge.

Anlaşıldığına göre (Kizilirmak) da folkloru ait bazı yazılar çıkmıştır. Bu sayısında A. Kadir diyor ki: «Küçük çocukların oynadığı bilmeceleri oyunculardan mühimlerini anlattık. Yaşlı merhalelerini takip eden yazılarımızın seyrini bozmamak için bugün, (Bilmeceler) ler-

Halk Oyunları Bayramı Münasebetile

Yazan: Mahmud R. GAZİMİHAL

Trakya Halk Dansları Ekibi, icmalî açan gr - mavî kumas üzerindeki siyah kaytanlar işlenmiş kostümlerle.

Yapı ve Kredî Bankasının bir kültür sevelik hareketi halinde İstanbulluları tekrar gönülden ortak ettiği «Halk Oyunları Bayramı» münasebetiyle bir kaç düşüncemî hatırlatmadan edemiyecğim. Oyunların başlıca heyecan kaynağı davul zurna olduğunu bu vesileyle herkes daha mukâyesell bir şekilde gördü; O kadar ki yurt erkek oyunlarımız davul zurna danslarıdır diyeceğimi geliyor. Hic değilse mühim bir kısmını sırf acağ harva, yaz meydan veya orduğâh çeşitleri olan bahsedeceğiz.

Acağ, top, oyunları, atlama, kışma ve (mot) oyunları bunu takip edecektir. Bilmecelere yaklaşıp (2) çocuklar bu oyunları oynayacak bir yaşta değildirlir.

(1) Davranmak; Yalvarmak.

(2) Yakılmak; Tutkun olmak, bilhassa çocukların bir şeye mecburiyeti.

Tabii dikkate almak mecburiyetindeyiz. Nasıl ki davul zurnanın ses hacmini de oda kabul edemez. Bu husustan olanlarda figürleri âdetâ davulcu oynatıyor, zurnacı şeriktedir. Onların yerine başka sazlardan koyun, çöşkunlunun haddi derhal düşer; bu bir görenek meselesidir.

Zurnanın yerine bazan klarinet veya akordeon geçmiş emîn olmak ki bu hal bir neyhevessliğin eseri değildir; istek dışı bir zurnanın neticesidir; zurnacı sayısı yurtla yildan yıla azalıyor. Üzerinde dikkatle durulması gereken nokta budur. Zurnacı sayı ve repertuarlarının zayıflaması oyunların hâllice düşmesi demektir. Oyundakiler desleklesmeyle figürlere oahşip ismabilirler; fakat zurnacı tek kişi olarak çalacaktır; pek usta görünmesi lazımdır. İki veya üç zurna bir ağızdan çalacaklarsa ünsesliği kaynastırabilmeğe üzere daha da usta olmak zorun-

dadırlar.

Davul zurna takımı o kadar köklü bir gelenektir ki, meselâ «zurna davul» denilse külağımız trumlanır. Eklî olarak «dayızur», «na» imlâsı kullanılsa, gözümüz bunu kalıyen yadırgamaz. İktî sazı asırlar evlendirmiş ve bu kaynağından oyunlar doğmuştur. Oyunlarımızın nabzi davul, nefesli zurnadır. Da- vuzurnanın ifresi bu kuvvette dikkate alın- sa hem yerli hem de zamandır.

Geçen asrın başlarına kadar dört bir bucak zurnacıların en usatlarıyla doluydu. 1826 yılı yenilçilik gibi mehterhanenin de resmen ilga tarihi olunca büyük şehirlerde opey müddet düğün, mesire ve şenliklerde zurnalar yine devam etti; sonra kasaba ve köylere ihlîsar ettiler: oyunların hayatiyeti sayesinde yaşadılar. Belki de o hayatiyeti bizzat doğurdular.

Şehirliğin zihniyeti bir tuhaf olmuştur; dil uzatarak «çingene çalar kürt oynar» gibi- lere konuşmaya başlamıştır! Bir bu lafa ba- kınız, bir de çok eski bir kaynağın şu şerhî ifadesini düşününüz: «Bu tabihanede yirmi yedi altın davul vardı; ilk defasında bunları mürassa tokmaklarla büyük meliklere ve sul- tanzadelere hilkûmdar kaldırdı... Nihayet, oyunların tarihi çalgısı, itile kakıla tek da- vul ile tek zurnanın tevazuuna kadar indiril- di. Fakat, ses hâlâ «ben buradayım!» diyen aynı sestir; Çengiharcıların, Köroğullarının sesidir. Tokmak, davulu da, çalını da oyna- tıyor; zurna oyuncularını da seyircileri de sü- rükliyor. «Davul zurnasız düğün olmaz» ata- sözü'nün icabatını köylünün vefakârlığı şim- diye kadar gergin tutturdu. Şehirli bu hare- kete el uzatırsa, bayramlar çigiri neden ge- nisleyemesh?..

Kayıtsızlığın oyunlardaki mahrumiyetine yalnız İstanbul katlanmamıştır. Selçukilerde tabihanenin ana merkez olan Konya bölge- sinin çevresindeki illerde kâmilen «halay» çekildiği halde, Konya'da halayın sadece adı kalmıştır; o da «baş örtüsü» mânâsında ola- rak! Neden? — Çünkü bölge en az yarım asırdır davul zurnadan mahrum bırakılmış- tır, mahrum düşürülmüştür, bunda kâsânın rolü olmuştur... Başka bir misâl Trabzon bölgesidir: eski Trabzon başlıca mehterhane merkezlerindendi; «Davulzurna horanı» deni- len oyun cesidi baş sıra oyunuydu; davulzur- na eşliğile horan tutulduğuna dair elde ya- rım asırlık fotoğraf vesikaları vardır. Fakat

şimdi kemence den ötesi yok!.. Kars oyuncu- ları armonikaya katlanıyorlarsa bu onların suçu değildir... Sebepler hep birdir: zurnacı sayısı azalmıştır.

Zurnacılığın tek hançede yarı yarıya sönmüş mehterhanenin kalkması neticesi ol- muştur. Her bucakta yakın zamanlara ka- dar «çalgı köyleri» vardı; zamanın şartları onlara meslek değiştirtince ikinci bir yıkıntı oldu (1). Çoğu köylerin kendi davulcuları olurlmuş ki bu âdet de artık kalkmıştır. Sey- rek takımlar İznir, Erzurum gibi büyük şe- hirlerin kenar mahallelerinde barınarak dil- gün kısmeti bekleyiş olmuşturlar. Nakil va- sıtalarının sür'atî sayesinde en uzak çağrıla- ra icabet edebiliyorlar gerçi amma, bunun mahzurları var: meselâ Erzurum başlarını bir Bayburt takımı tam temposuyla yürüttü- remiyor; Bayburt başları farkkdır. Neticede karışma ve bozulmalara yol açılıyor.

Buna katırsa bütün oyunların kendi farkli disiplin ve çalgıları ile tek merkezde tensikına imkân yoktur. İlk iş her yerin en dürüst ve usta erbabının reyî alınmasına bağlıdır; onlarla anlaşılmalı ve ona göre yerli yerinde ocaklar tüttürülmelidir. Aydın erba- bundan hizmet beklenir.

Bes ön merkez dikkate alınarak meselâ bir «Erzurum Millî Oyunlar Odası», «Sivas Millî Oyunlar Odası» v.s. neden kurulama- sını? Bunların zarurî masrafları ve bazı ay- lıkları karşılansın. Müsamerelerden hasılat olur. Bu müsamere cere «Seymen» gibi türk- çe isimler verilmeli, figür, ekip, grup gibi yabancı terimlerin söğukluğu yerine ayak, takım, küme gibi türkçeler alınmalıdır. Her odanın «Oyun» ve «Çalgı» olarak iki kolu bu- lunur. Talimatname sabit olur. Yetiyecek çı- rakların sayısı ihtiyaçlara göre olur. Amelî yolda yürünmelidir: usta zurnacı kendi bildi- ği yolda çırak yetiştirmeli, nota öğretmek- ten fazla bir kazanç beklenmemelidir... Ga- ye, doğruyu, iyiyi ve has göreneği yaşatmak, halkın taleplerini karşılamak, uydurmacılıkla

(1) Ankara yakınındaki Abilâs köyü, Co- rum'un Alaca bucagına bağlı Gölpınar köyü, v.b. gibi bir çok köyler Mehterler, Davulcular, Zurna- cılar gibi adlar taşıyor... Buralarda çoğaltılan da- vulzurna takımları talep üzerine köy düğünlerine sınır smit gönderilirlerdi. Üstü ve erkânları vardı. Bir nevi köy işi mehter ocaklarıydı. En uzak köy- lere yetirdi. Erbabına mehter denirdi.

Ölümünün 4. Yıldönümünde:

Yusufeli'li Şair Huzurî

— II —

İRTİCAL KUDRETİ ÜZERİNE NOTLAR

Yazarı: Adil ÖZDER

Huzurî'nin doğum ve ölüm tarihleriyle eserlerinin çeşitleri ve sayısı üzerindeki bil- gilerini geçen yazında (Türk Folklor A. sa- yı 74) belirtmiştim. Bu sefer de, süğünde, mehtumdan tesbit etmiş olduğum notlardan faydalanarak irtical kudretinden ve bu yolda verdiği eserlerden bahsedeceğim.

Huzurî'yi uzaktan ve yakından tetkik et- miş olan edebiyatçılarımız, onun bir övün- çürü değil kudretli bir saz şairi olduğunda birleşmiş durumdadırlar. O, her iki cephe- sıyla da birbirinden ayrılmıyacak ka- dar kuvvetli bir üstüddü. Fakat, onun ger- çekten hem gelenek hem eserlerinin mahi- yeti bakımından en çok bağlı kalıp temsil ettiği sanat cephesi de usta bir saz şairi olu- şundadır. Dahası, O, henüz on yaşlarında bir çocukken kogma örneklere vermiş, irtical- ler yapmışa başlamıştır. Bes yıl sonra da, daha «kordunu» dahi bilmediği ilk sazını, o zamanki ustalar dahi Yusufeli'de yerleşmiş Artvin'li Nazmî'ye düzenlettirmiş, onuzlayıp Erzurum yolunu tutmuştur. Orada Kemâl mahlaştı bir saz şairi ile olan ilk karşılaş- masıyla Huzurî ilk şöhretini de yapmış olu- yordu. Bu karşılaşma sonunda söylediği on dört dördüklekten ibaret nazmîat yolculuğu ve «san- dın» redifli destanında (Metnin tamamı için bk. Hikmet Dizdaroglu'nun ilk yazıda isaret

savasmak olmalıdır. Mahallî repertuarın iş meydanında bütün incelikleriyle göz ve ku- laktan devralmış devredilmesi, ve bölgenin piyasasına göre beger onar çırak yetiştiril- mesi zaruretli oyun evlerinin kendi merkezle- rinde ağınlaması hence isabetlidir.

Yazımı özeltiyeyim: tam tertipli oyun- ların çoğaltılabilmesi, sağlam davulzurna ta- kımlarının arttırılabilmesi, bunun için de başlıca oyun bölgelerinin merkezlerinde kon- trolü Millî Oyun Odalarının kurulmasına, bağlıdır. Halk Oyunları Bayramının başurisi hazırıldı takımlara borçlandı. Odaların müm- kün kılacağı seçimler bu başarıyı daha da arttırabilir. Kendi düşüncelerim bunlardan ibarettir.

edilen eseri, st. 79):

Herkes haddince eyle iltifat
Benliğin var ise bir tarafa at
Köşelerde yatar bir takım zevat
Her eski hırcaklı (1) geda mı sandın,
diyeblen Huzurî, oğum yaşta ki Kemâl kar- şısında irtical ve müsamere'nin âdâb ve buluş- larından ilk imtihanını vermiş, nefsinin en kalî güveni de sağlanmış bulunuyordu.

Onun irtical kabiliyetinden çoğunu bu- nasi Keşîrî (Öl. 1910) den miras aldığı mu- habkâk gibi; fakat daha çocuk yaşlarında, babası ile Yusufeli'li Mahîrî (Öl. takribî 1909), köylüsü İznî (Öl. 1928) ve Hâsankale'li Şer- dâr aralarında geçmiş şir sohbetlerinde Hu- zurî de bulunuyor, bu meclislerin gelenekini pek kuvvetli olan hatızasına yerleştiriyordu. Şairin, ayrıca 1914 yılından önce İznî ve Er- zurmîli Şehvarî ile sık sık vukubulan sohb- betleri de hesaba katılırsa, Birinci Dünya Savaşına kadar bu vâdide bir hayli olgunlaş- mış olduğu kabul edilebilir. İrticalde en ol- gun bulunduğu son çağlarında dahi, İznî'nin kudretli irticalinden hayranlıkla bahsederken —aruzu parçalarını çok kusurlu görmekte beraber— «Onu asla denk sayılmam, bunu bir levazı eseri olarak söylemiyorum» derdi. Ama, İznî ile —1914 yılından önce— arala- rında geçmiş lâfife yolu bir müsamerede, ba- kınız Huzurî'nin yerinde cevabını:

İznî:

Susuz idin gide gide sulandın
Bahâr seli gibi aktın bulandın
Vardın ispir beldesini dolandın
Kaldı mı elegin Aşık Huzurî?

(İznî bu sözleriyle, Huzurî'yi susuzluktan bunalmış bir katır ve sonra bir eleği yapar- ken bunlara ne değer de bir karşılık verebile- ceğini öğütmiş imiş.)

Huzurî:

Böyle kelimelerde akla zararsın
Öküzün altında dana ararsın
Sen eleği benden niçin sorarsın?
Doludur mereğin Aşık İznî'ya.
Fakat yine de gerek yas, gerekse ustalık âdâbı bakımından üstün saydığı İznî'ye karşı saygısı tamdır. Onunla boy ölçüşmeyeceğini

ne ustaca bir ifade ile açıklaması:
Kara baktım kuvvetlidir neyleyim
Bükemem bileğin Aşık İznîya...

Bu sohbet, Yusufeli'nin eski kaza merkezi Erzi'sin bir kahvesinde yapıyordu. İzal yerinde bulduğu bu cevaplar karşısında artık «iki canbazın bir işte oynayamayacağı» meselesini ilâm kabülünden bir söz açtı:

Derler pısnış aşın suyu katılmaz
Yaz olunca güneş yerde yatılmaz.
İki esnaf bir beldede satılmaz

Korkmasın yüreğin Aşık Huzuri,
Aşkın deryasını boylattın beni
Olur olmaz dedin huylattın beni
Neye söyledin de söylettin beni
Aldın mı gereğin Aşık İznîya?..

Saz şairlerinin en bellîğin niteliğini meydana koyan bu müsaare, münazare meclâle, içinde Huzuri ile bir kaç defa bulunmuş, bu kudretine herkes gibi ben de hayran olmuştum. Sanki önceden hazırlanmış parçalar ardı ardına, hiç bir aksama göstermeden düzgün bir akışla devam ederd.

Onun en verimli çağının 1939-1947 yılları arasında rastladığına önceki yazımda işaret etmiştim. İrticalî koşmalarının elimizde bulunana hemen hepsi ile ayrı birer değer olan aruzlu eserlerinin bir çoğunu yine bu yıllarda vermişti. Huzuri, eserlerinin pek azına tarih koymuştur. Bu yüzden eserlerini yıllar üzeri, ne kesin olarak sıralamak mümkün değildir. Ancak bu yıllar arasında tarihleri belli olanlar var ki, bunlar yüzden artık aruzlu parçalarla seksene yakın koşmadan ibarettir. Bilhassa 1939-1942 arasında sayıları yüz yirmiyi bulan eserleri bir gönüllü kaptırma işi ile ilgili mahsullerdir ve bunlardan bir çoğu da aynı günde yazılmış olduklarından hakikatte birer irtical mahsulü sayılmaları yerinde olur.

Huzuri eğer ömrünün en verimli yıllarını basit bir köy muhitinde değil de bir köllür merkezinde geçirmiş olsaydı kimbilir de, bu neler verecekti!

Huzuri hame-i mu'ciz beyanım keng memlûdur
Nisar eyler idim az çok müsait bir zaman olsa.

O, müsait bir muhitte, ruhunu coşturacak mevzulâr karşısında gerçekten saatlerce ayrı ayrı irtical eserleri vermiştir. Hatta, ya-

rum saatlık kısa bir zaman içinde saziyle yeniden beş irtical koşma yapmıştır. Sırası gelmişken bunları kısaca belirtelim: Hafif içki, kılıç bir akşam sofrası. Şair bir kadeh aldıktan sonra sazını düzenlemektedir. Ahbaptan biri, «Bu akşam bizlere tazeden —yeniden— bir geylek söyleyeceksiniz» diyor. Şair «taze»yi redif olarak yakalamış ve bağlamıştır, o söylüyor ben çirpştiriyorum. İkten bir gazel, arkasından üst üste beş koşma, arada yine iki gazel. Bunların hepsini nakletmeye burada imkân olmadığı için her birinden birer öksür müsaare almakla yetinelim.

Sâki ter eyle dimağım bir kadeh lûtfey-
leyip
Bağ-ı dilde ser geçen rengin fidanım
tazedir.

★
Pir olduğuna gam yeme biçare Huzuri
Teccid-i muhabbetle hemen tazelenirsin

★
Hayat ister isen âlemde bir merd-i ka-
lender ol,
Peyâpey bâde nûs et lâubâlî tazeden

Huzuri mey içip bezm içre gönüllü neş'e-
lendikçe
Nisar-ı gevher eyler irticalî tazeden

★
Sâki âfiyetle her zaman sağ ol
Sâyende bu câm-ü Cem tazelendi.

★
Lûtfun muhtacıdır Huzuri kemter
Feyzinle dimağım eyle muattar
Eyler irticalî ibzâl'i güber
Buldukça mazmunu tazeden taze.

★
Merhamet eyler mi dil-i nâçâra
Yazsam yâr'a arzualim tazeden.

★
Yaşı elli, altmış, ister yüz olsun
Huzuri aşk ile her zaman taze.

★
Tevallî etmede nâgâh
Felâket tazeden taze...

Kısacası; Huzuri, Şavşat'a yaptığı 1942 ve 1947 yıllarındaki seyahatleri sırasında birçok koşma ve gazellerinden pek değerli irticallerini bırakmıştı. Bunların gün ve çeşitleri bakımından sayıları şöyledir: 21 koşma ile 4 gazel, 2 divan altı ayrı gün içinde; 14

Aşıklar Aleminde:

Aşık Pervanî ile Güllühan'ın Karşılaşması

— I —

Yazan: Mehmet GÖKALP

İki saz şairinin —sohbet eder gibi— karşılıklı oturup birbirine manzum parçalar söylemesi ötedenberi yaygın bir âdettir. Bu karşılaşmalar mevzu ve mahiyet itibarıyla müteneyvidir. Meselâ «mısammas»lara cevap vermek oldukça güç olduğu gibi «işkefilâma» denen ve mantıklı bir şekilde devam eden, orijinal buluşlar isteyen nev'î de pek mühimdir. Ayrıca «taşlama» ve «gizlemeye» dedikleri karşılaşmalarda ise birincinin açtığı ayaktan (kâfiyeyi ayak diye anıyorlar) öteki gidecek, yani evvelki dörtlüğe nazire yapacaktır. Bu karşılaşmalar halk arasında pek sevilir ve dikkatle dinlenir. Hele aşıklar usla veya bâdelî olursa...

Bugün 25 yaşında olan Yusufeli Aşık Pervanî (small Çelik) Doğu Anadolu'da bir çok aşıklarla karşılaşmış, çoğunu «mata etmiş»tir. Bunların içinde yememiş şair Huzuri'dir. Erzinanlı genç şaire Güllühan ile yapmış olduğu karşılaşmalar ise halen dillerde dolmaktadır.

Pervanî, Güllühan'ı nasıl tanıdı? Kendi sözünü verdiği izahatı aynen tekrarlıyorum:

«1950 yılının Mayıs ayı ortalarında Erzinanlı'da Mustafa Efendi'nin kahvesinde mi,

koşma da beş ayrı günde verilmişti. On bir gün içinde 41 eser veren şair, 1947 Mayısındaki irticalleri arasında yine de bunları azım, sadığına işaretle eski kudretinin kalmadığını, dan dert yanmaktadır:

Ben de hayret ettim kendi kendime
Eski karîha-i hayalimiz yok
Dilde ne neşe var, ne doğru heves
Hüner göstermekçin bir halimiz yok;

Haftalara irticalî söylerken
Üç beyt söylemeye mecalimiz yok.

Huzuri'nin bunlardan başka «nesredilmemiş irtical bir kaç gazeli ve iki destanı vardır. Ayrıca, Birinci Cihan Harbinden önceki yıllarda, Artyın'ın Hızarlı köyünde, bir gece, dinleyicilerinin ısrarı üzerine ertesi akşam yaptığı «Lûtfî Beg» hikâyesi ile deyişleri de irtical mahsulüdür. Hikâye 14 koşma, 1 sema ve 4 karşılıklı deyiş ve konusu itibarıyla halka pek güzel bir ahlak dersi vermektedir; nesredilmemiştir.

şair olarak bulunuyordum. Halk genç bir saz şairinin geldiğini duyunca kahveye hücum etti. Mustafa Efendi müşterinin fazlalığından şikâyet etmeye başlayınca çayın bardağını 5 kuruştan 25 kuruşa çıkardı. Amma halk gene kahvede oturacak yer arıyordu.

«Bir akşam üstü... İkinci namazını kılmış, kahvede oturuyordum. Yanıma, uzun boylu, ince yüzlü, kir saçlı bir adam geldi, kulağıma eğildi:

«Aşık kardas, benim bir kız yeğenim var.»

«Ee, ne yapalım?»

Adam, mahcupiyet içinde:

«Ama o da senin gibi bâdelî Aşık Çalıp söylüyor, seninle imtihan olmak muradında... Gelsin mi?»

«Benim kız ile, mız ile işim yok!» dedimse de dinlemedim. Kahveci beni razı etti. İnce adam gitti. Yarım saat sonra kâzalar giyinmiş, eli sazlı, kendi nazlı bir kız ile çıkageldi...

Kız, sıyah bir manto giyinmiş, başında feracesi var, elinde kılıfı, sedefli saz... Ciddi mi ciddi... Halkın gözü kızda... Geldi, Karşı-

irticalî karşılaşmalarına gelince, bunlar da ayrı bir değer taşımakta ve yüzlerce dörtlüğü bulmaktadır. Huzuri - Müdâmi karşılaşmasında «sırf kendisine ait deyişler 93 dörtlüktür (H. Dizdaroğlu'nun aynı esir, Sf. 165, 206 da tam metin).

Su ciheti de belirtmek yerinde olur ki, şairin irtical şahasında vermiş olduğu eserlerinin tamamını bu yazımın çerçevesi içinde mütalâa etmek kenâyet bakımından hiç bir zaman doğru olmaz. Onun her güllüğü yerde bıraktığı irticaler ne kendisi ve ne de bağkaları tarafından tam olarak yazılıp saklanmamış değildir. Müdâmi ile olan karşılaşma metinlerinin tamamını ve âmindâ tesbiti işini Fâbrettin Kirzioğlu'nun hîmmetine borçlu yuz. Aslında Huzuri, böyle irtical parçalarına pek de değer vermiş bir yana hayretmiş değildir. Kendisinin vermiş olduğu habere dayanarak söyleyelim ki, Birinci Dünya Savaşı'ndan önceleri yaptığı bu kabil deyişlerin pek çoğu yerinde unutulup kalmıştır.

ma oturdu. Halk onun cesaretine hayran kalmış: «Böyleyi görülmüştür...» diyordu. Kahveci ona bir kahve getirdi. Bana da bir «Jandarma çayı»...

«Orada bulunanlar kıza yapılan iltifata gıllımsediler. Çünkü bu taraflarda kahve çaydan daha meşhul tutuluyor ve muteber kimselere ikram ediliyor. Beni küçük görme. lerine içerlemiştim. Oıldındaki limon sarısı çaydan bir yudum aldım. Saçı kılıfından çıkıp akordunu yaptım. Mızrap parmakları. min arasında yazıtına hazırlanmış kalem gi. bi oynadı.»

ALDI PERVANI

Her olur olmazda vermem selâm
Aşık zat olup da söy olmağın
Ben de her güzele gülmeli bağlamam
Servî boyu gibi boy olmağın...
Her olur olmazdan çekemezim haya
Aşıkolar okurlar hüsnü şulâyı
O'na kahve veriz bana da çayı,
Ağamı bayram dîğün toy olmağın.
(Kız kahvesini içmektedir, halk güllüyor,
kahveci müthiş kızması, başını sallıyordu.)

Ben şaşırın cahillerin işine
Yazılan takdîrler zelle başına
Nazar edem idrâp'ine başına
Ol kalem kasları yay olmağın...
Pervani söyledim şahlî İsmân
Her fusan bulamaz yolu erkânı
Her olur olmazda vermem a'şâm
Yusuf Zübeyhâ'ya tay olmağın.
(Deyince, kız, oıldındaki lincini tabağa
koydu, sazını kılıfından soydu, bir serî ha.
zardan sonra durgun rîmâğın birdenbire gör.
lemesi gibi güledi...)

ALDI GÜLLÜHAN

Düle bu sözlümlü aşık Pervani
Cim Harî(1) başında hay demişler
Bana kahve lazım sen için çayı
Sen gibi mekân çay demişler...
Hem oturup da gümüş karışım
Abdal olup dîğün beşim peşim
Ne bakarsın idrâp'ine başına
Kalem kaslarını yay demişler...
Sana çaldirelmiş ah ile vâri
Namerler başın yeşilmez hari
Ziyâzın akatar senin il hamerî
Şems il hamer için ay demişler...
Güllühan'ın sana vermem meydanı
İhtaz sonra edeceğim ilgânı
Sena ödöceğin Yusuf Ken'an'ı
Yusu Zübeyhâ'ya tay demişler.

(Sazını dertli dertli çaldı... Sonra ilk
ayığı açtı.)

ALDI GÜLLÜHAN

Get seninle biz açalım burda aşık meydan
Jemine İsmâli derler mahâsındır Pervani.
Ol Cim ilinde seyid'ceğim aşık Pihani
Pihani'nin sevgilisi Nazihân derler bize.

ALDI PERVANI

Get seninle ay güzel şelâm hâlî beyan
İsmine Ayşe derler mahâsındır Güllühan
Ol Ken'an ilinde seyid'ceğim Nazihân
Nazihân'ın sevgilisi Ken Pervan derler bize.

ALDI GÜLLÜHAN

Abdal olma çocuk bunda çekemem baygubarı
Nerde aşık görürsem veririm arzuları
Parçalarını meydan içre sen gibi serçeleri
Kırırım kolun kanamam ağ arslan derler bize.

ALDI PERVANI

Aşık İsmâni yardımımız foruzuz
Bir güzel Ahmedimiz var bir güzel Muhta.
ramuz,
Ebubekir, Südk, Ömer, Güzel, Osman
Haydarımız

Hakkâttâ, İbdâyette derler sen derler bize.

ALDI GÜLLÜHAN

Bana derler tabîi başı dertliğin kınayayımı
Dört İdâbân hafızayım otuz serî hendesiyem
Tiklenmeyen kudretim yar ol muhîf
deryasıyam

Bendim Bismillal derler, baharunma derler
bize.

ALDI PERVANI

Hizmet ettin, Rabî il Bahîmân dek gibir
yolumuz
On ilki bab üzre vardır ondan bîzüm ilâttiz.
Çok yerlerde söyleniyor dâim kâhna kâlmuz
Aşıkân arasında şahlî İsmân derler bize.

ALDI GÜLLÜHAN

Güllühan'ın sana çektiğim esâ
Okudum yiz üfîr üfîr emî eyledim ilâh
Hakkâttâ İbdâyette onda dîndük sarrafa
Sarrafan hâlî olman ilâh merçân derler
bize.

ALDI PERVANI

Der Pervani bîy solunuyor bîzüm gönca
güllümlü,
Amaşır pirden kuvvelli kuvvettümlü kolumuz
Temelne turup derler murâdîr ecdadımız
Göce günlüz dost elme gülen İrvan derler
bize.

(Bundan sonra aşık Güllühan, Pervani'ye
çatmağa onu taslamaga başladı.)

(Devâm var)

Halk Sanatları:

Istanbul'da Kuyumculuk

Yazan: Muzaffer ERDOĞAN

Ateşte eritilerek yapılan altın ve gümüş işleriyle şâir müzeyyenat ve haliyata umu. miyetle (Kuyum) denilir (1). Altın ve gümüş ziynet eşyası üzerine kıymetli taşlar takmak san'atına da ekseriyetle (Kuyumculuk) adı ve. rilir. Tarihi çağlarda altın ve gümüş evânî. den ibaref olan «Evânî sim ü zer» i yani altın ve gümüş gibi «maadî» necibe den yapılan kapık, kutu, leğen, ibrik, kupa, sa. han ve sairer kuyumcular imal ettikleri gi. bi cevâhîr işleyip mücevherat yapanlar da ekseriyetle kuyumcu esnafı idi. Birbirine ma. hiyet itibariyle çok yakın benzerlikler arze. den bu iki san'at şubesi, başka memleketler. de ayrı ayrı isimlerle yâd edildiği halde Tür. kiye'de yekdiğerine karıştırıldığına şahid olunmaktadır. Hakkâttâ Fransa'da bunlar. dan birihelsine «Orfèvres», İkincisine ise ce. vâhîrelik mukabîl olmak üzere «Joalleries» adı verilmiştir. Bu esasa uyularak Türkiye'de de ilkin «ma'âden kuyumculuğu» veya «doğ. rudan doğruya «kuyumculuk», müteakibine de «Mücevher kuyumculuğu» veya sadece «Cevâhîrelik» denilmesi yerinde bir adlan. dırma olacağı kanaatindeyiz.

Yapılan araştırmalara göre kuyumculu. ğun Türkler arasında çok eski zamanlardan. beri bilindiği, münevverler ve hattâ halk ta. bakuları arasında bir çok kimselerin bu san'at şubesiyle geçimîl temin eylediği an. laşılmaktadır. Eski bir Türk merkezi olan Konya'da Anadolu Selçukluları devrinde bir kuyumcular çarşısının mevcut olduğunu bili. yoruz. Mevlâna'nın ilk müridi ve müshabîhi Konya'lı Salâhaddin Zerkûbî(2)nin bugün

(1) Simer dilinde «Kus, gümüş demektir. «Dima ise işlemek mânâsına gelir. Türkiye eritmek veya yakmak anlamına gelen «kışmek» ve «kış. yılm» den geldiğini söyleyenler de vardır. Çağ. ataya tunc dökümü mânâsına gelir. Kuyumculuğa arapça «Niyazet» denilir. «Kuyumcu» ile «kışığı» veya «Şayyâ» dir. Kuyumcu âlemleri arasında dîğme ve ekserime geldiği ile düleme tokmağı, şîşeler, yâsâ zambâlar, maskâbalar, tel çelme ter. gâhi olan haddeler bulunmaktadırlar.

(2) Seyh Salâhaddin Zerkûbî, Konya'da Hie. ri 637 senesi Muharremi başlarında vefat etmiştir. Kabri Mevlânâ'nın türbesi içinde, Sultan-ül-Ulma Bahâddin Vâled'in sağ tarafındadır. Hazret-i Mevlânâ sağlığında bunun kızı olan Fatima Hatu. nu oğlu Sultan Vâled'e tevric etmiştir.

yeri Erkek San'at Enstitüsü olarak kullanı. lan bu çarşıda İcrayı san'at ettiğine dair menkabelerde kayıtlara rastgelinmektedir. Yine bu cümleden olmak üzere Selçuklu ümerasından Emir Altunbaş'ın Hicri 593 ta. rihi vakfiyesinde Hoca Yusuf Konevi ve Şeyh Osman Üveysî gibi Konya bilgün ve şeyhlerinden bazı zevatın aynı san'ata sâlik oldukları tasrih edilmiştir. Selçuk sultanları, İslâm hâlfeleri ile diğer hükümdarlara ar. mağan ettikleri murassa' kâhçuları ve mü. zeyyen hâncerleri hep hükümet merkezleri olan Konya'daki kuyumculara yaptırıldıkları tarihî bir hakikat olarak söylemek lâzım. dır(3). Vakfiyle çeşitli vesile ve bahanelerle kaçırılan bu nevi' san'at eserleri, bugün Av. rupa'nın belli belli müzelerinin en gözde ve değerli san'at icelleri mesabesinde sayılmak. tadır. Hâlen müze olarak kullanılan Mevlânâ dergâhındaki eşik âvize ve şebekelerin, gi. midy kapı ve eşiklerin hep eski atalarımızın ince ruh ve zevklerinden kopup geldiğini, üzerlerine işlenmiş olan tarihleriyle torza. lersin ve imallerinden öğrenebiliriz. «Çü. müşkâpî» demekle tanınan mezkûr dergâhın İkinci İş Kapısı o kadar güzel, o kadar ruh. perverdir ki tekkik ve temâğân için fusan saatlerce nazarlarını oradan ayıramaz. İşte bu kıymetli kapının yapım serçfisi Diyarba. kırli Ahmed Usta gibi bir halk san'atkâri kazanmış bulunmaktadır (4). Buraya kadar ifade etmek istediğimiz hususlar, bize, ku. yumculuğun bir egvur san'atı olduğuna dair ştedenberi ağızdan ağıza dolanmakta olan rivayetin aslısuzluğunu kolaylıkla göster. meye kâfidir. Başta Konya ve Diyarbakır ol.

(3) Hamdi Zade Abdülkâdir, Konya'da ku. yumculuk, Babalık gazetesi.

(4) Bu kapı Hicri 1098 tarihinde Sadrazam Sokulu Mehmed Paşa'nın büyük oğlu bulunan Ha. san Paşa tarafından edini yukarıda kaydedilmiş. Ahmed Usta'ya yaptırılmış ve Asitane-i Mevlânâ. ya armağan edilmiştir. Üzerindeki tarihî yazı ile muharrer olan şu kitâ'î tarihîye binu ifade et. mektedir:

Sadrazam Mehmed'in kâlefi
Vâsîra'sı serveri Hasan Paşa
Asitane'si şahlî Mevlânâ
İtti ett il emâne'de İddâ
1006

duğu halde Erzurum, Sivas, Bursa, İstanbul ve Edirne gibi belli başlı şehir ve kasabaları-mız vaktiyle Türk kuyumcu san'atkarlarının en ziyade toplandıkları merkezler idi. Osmanlı sarayında Kuyumcubalık hizmetinin bulunması, bu vazifelin uzun yıllar boyunca bir takım Türk İslam san'atkarları elinde kalması, bize, bunun başka bir bakımdan İslamîna kafî delil teşkil edebilir (5). Fakat müteaddit zamanlarda ve bilhassa ondokuzuncu asır ortalarından itibaren bu millî san'atımız gayri müslim unsurlara ve bilhassa Ermenî yurddaşlarımıza derece derece terk edilmiş, zîrâ sebep ve amillerini burada uzun uzadıya teşrih etmeye sütünlarımız maalesef müsaid değildir.

Kuyumculuğun, hemen hemen bütün Türk şehir ve kasabalarında olduğu gibi İstanbul'da da Türkler elinde başlayıp inkişaf ettikten sonra —pele elizi İslamîlarla— gayri müslimlere intikal eylediğini elimizdeki vesikalara dayanarak pekâlâ iddia edebiliriz. Bu tarihî kayıtlardan bazılarında görüldüğü üzere Mahmud II devrinde İstanbul çarşısında cevahir-i sâdekarî ile uğraşanların sayısı 71 ve mühlavyî kuyumcu esnafı ise takriben 84 kadardı (vaktin işi ve nizamları-na göre müstecirî olan bir kuyumcu dükkânının mahlûl kalan dükkânı koştakçı ve ayakta kâhî kimselerle yabancılarla asla verilemezdi. Ancak kethüdaları ve ihtiyarları ma'rifetliye evladına, evladı yoksa ustalardan bir kaç mü'temed şahıs kefaletliye mezkûr san'atta mâhir, pîr ve herkeşce ilimü hâiz lâyık bir kalfaya verirdi). Yine mevcûd usûllerine göre kendi aralarından birisi elinde çalışmış veya kalp esya bulunupca kethüda-ları vasıtasıyla kolluğa verilir, Ağakapusu'na gönderilir, elinde böyle sirkat edilmiş madde bulunan kimseler ise ser'an tedib edilir, kaçtığı takdirde kefilleri yakalanır ve gereği yapılır. Aynı vechile İstanbul'da kuyumcular çarşısında mu'temed bir kuyumcu esnafından kefli gösteremeyen ve yabancı ve tanınamıy bir kimseden kal'iyen hiç bir şey satın alınmazdı(6). Fakat Hicri 1220 yılı ortala-

rında artık İstanbul kuyumcuları arasında pîr ve mâhir ustalar azalmış, bu yüzden yukarıda kısaca açıkladığımız eski câri usul ve nizamlara uyulamaz olmuştur. Bunun neticesinde ise aralarından kuyumculuktan anlamayan bazı hamdest kimseler «usta» diye sokularak mü'temadiyen kalp mücevherat yapmaya ve bunları değerlerini artırarak yüksek fiyatlarla satıp halkı aldatmaya başlamışlardır(7). Bütün bu gibi haller ise hakiki İslamî bul kuyumcu esnafını, giderilmesi inkâsbaz zararlarına sokuyordu. İşte bu gibi mâhûrlu-rına binaen mezkûr san'at mûntesibleri durumun düzeltilmesini temin maksadıyla İstanbul kadısına müraعات etmişler ve eski usul ve nizamların hürriyet tatbik ve ferâsi için teşebbüs geçirmişlerdir. Aşağıda aynen nesretmişiz yayımlanmamış bir vesika bunu bize açıkça göstermektedir:

«İstanbul kadısına hüküm ki, İstanbul'da cevahir-i sâdekarî ve mühlavyî kuyumcu esnafı Divan-ı Hümayununa arzhalı edip esnaf-ı mezkûrenin kethüdaları Ali ve ena'f-ı mezkûrenin mütevellî-i Saracoglu Karabedros ve ihtiyarlarından muhtelif ümmesani ustalar meclisi ser'âi mahirde İstanbul'da çarşı durumunda olevim mezkûr te'min bir nefes cevahir-i sâdekarî ve bekken dört nefes mühlavyî kuyumcu ustası olup (ödenen birjetimizin lâhî-i icarelerinde olan kuyumcu dükkânlarını müstecirîlerinden birisi fevt olup dükkân mahlûl olduğunda koştakçı ve ayak delâhî makûlesine ve ceahîden kimselerle kal'a yerli olmayıp kethüda ve ihtiyarlarımız ma'rifetliye evladı var ise evladına verilir yoksa ustalarından bir kaç nefes ilimü hâiz kimseler kefaletliye san'atımızda mâhir ve pîr ümmesani mü'temedi kalfalarından bir müstahikına verilir ve ta'liminde biricinin yedinde mesruk veya kalp esya bulunmadıkça kethüdamız ma'rifetliye kolluğa verilir. Ağakapusu-na ırsal ve yedinde mesruk madde bulunup kimsenin ser'an ıktiza eden tedibi tera ve firar ederse küfelasî muahaze olunup husus-ı mezkûrda alışması olmayan ehl-i ırs ustalarımızdan bir ferd bila muahaze muahaze olunmamak ve çarşımızda ceahîden olup maruf olmayan kimselerler bir meseb'eş eyledikçe ehl-i sükden mü'temed kimseler olmadıkça o makûle meclûlâhvat kimseler yedle-

(1) 1591 (Hicri 1000) yılı ortalarında İstanbul bezaristanında ve kuyumcularından alınan satılan gümüş evanına kalp olduğu aslaştırmıştı. Bu sebepten bir cesid esyanın kuyumcular tarafından muhakkak surette dalgalanması kararlaştırılmıştı (Ahmed Refik, 16 nev asrında İstanbul, 1935, Şhi-16). Ondokuzuncu asır sonlarında ise İstanbul'da çarşında kuyumcular ekseri gümüş evanına nispetinden çok fazla olarak bakır karıştırılmaya ve kendileri tarafından yapılan tufla ile damgalayarak halka satmaya başlamışlardı (Dk: Yıldız Sarayı evrakı tasnifi, Baycekalot Arşivi, No. 21, 10 Muharrem-1315).

rinden nesne ıstira olunmamak mukaddem verilen emri-i Algan nantukunca beynimizde mer'i düstürlanem nizam-ı kadimimizden olup nizam-ı mer-kumun mugayirî hareket icab ve ıktiza emez İken bir müddettenberü şüru't mer'iyen sanatımızda pîrperver ustalar olmayup sanat erbabından olmayan bazı hamdest ve ecebî kimseler ustalık dâiyesiyle birer takrib san'atımızda dühul ve daima kalp mücevherat imal edüp imal eyledikleri mücevheratı âhîr kimseler yedileye mülayyede ye-rüp ve bir taraftan kendü dahi arttırmakla Ali ba-ha ile harigten olan müstecirîlere tûruht idüp bu vechile ibadullahı ıktızal ve ırsar ve esnafımız rah-nedar etmeleri beynimizde münezat-ı kesireye hâiz ve gidrek husus-ı mezkûr nizamımızın küllü-ya ihlâline bâdi olup bu makûle kalp ve ruy mücevherat imal idüp ibadullahı rabnecâr eden kimseler sebebyle ehl-i ırs ustalarımız dahi bi-gayri vechile muahaze olunacakları yakinen mü-caredimiz olağın ibadullahı ve esnafımız ber-veçile müharrer mucibi hasar olur bâlâfîtan mu-hafaza için muabâad esnafımızdan lâhî-i icarelerinde olan dükkân ve odaların birinin müstecirî fevt olup dükkân veya odası hâlî olduğunda evladı var ise kethüdamız ve ustalarımız ma'rifetliye evladına verilir fakın babası yerine dükkân veya oda müstecirî olan usta evladı babası hayatında san'at öğrenme-mis surette yine ustalarımızın ma'rifetliye birini tetad ittibaz edüp san'at-ı mezkûreyi tekvilen taallûf edmedikçe imal için kimsenin mücevheratı kendüye verilmemek ve evladı yoksa ustalarımızdan ilimü hâiz olan bir kaç nefes kimseler kefaletliye kalfalarımızdan çömenimizin emni ve güvenliğinde olan müstahikına verile ve ustalarımız dahi yanlarına şakird almak murad eylediklerinde usta olanlarını şakird alıp harigten meclû-lâhvat ecebî şakird almayıp ve bir şakird tekmi-i san'at edüp kalfaya olduğun sonra usta olmak murad eyledikçe ustalarımızdan kemalîk bir kaç nefes kimseler tekeffül etmedikçe usta olmamak ve ustalarımız dahi nizam-ı mezkûr vechile edüp san'at-ı maharretî olanlara garaz ve nefsanîyetine binen gadretmeyüp ham dest olmaları dahi bazı esbabta meblâ himaye etmemek ve yedinde mesruk madde ve bâlâda zikrolduğun üzere kalp ve ruy tuflı olunmuş mücevherat bulunup kuyumcu ustaları her kim olur ise olsun gadr ve himayeden ırsi olarak kemalissabık tedip için kolluğa verüp Ağakapusu-na ırsal ve ma'rifetli ser'âle, mal-i mesruk sahibine rûd ettirilüp eğer firar ederse küfelasî muahaze olunmak ve çarşımızda ecebîden olup maruf olmayan kimseler yerlerinden nesne alınmamak üzere nizam-ı rabt olunup işbu şüru'-i nizam dahi ba'deylevîm beynimizde mer'i ve düstürlanem tûruht evlad-ı Safer 1207 de maliyeden tevdilen verilen ferânda mezkûr nizamımız kemalissabık tekid ve teyid olunmadıkça matlûbumuzdur deyu nizam-ı sabıkımızı mütekkid şüru'-i mu-harrefe-i mezkûre mucibince emri-i gerifim südürü-mü ıstıdayı huayt eylediklerim, sen ki mevân yi mümtâzıy Abdullâh ziyade ferâtilhusun, İlam eylediklerim evladın İmâd İlamın mucibince amel olun-mak bâbında ferman-ı Alışanımı sâdir olmuştur.

21 Seval 1220

Umumiyyetle kuyumculukta elde bulunan durulması ilk plânda gereken altının temin,

tedarik ve intikali işi de tetkik edilecek bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Filha-kika Osman III devri sonlarına doğru İstanbul çarşı ve pazarlarında kuyumcular ile saif esnafın ve bazı müsevî, hristiyan ve frenk tellâllarının altın mübaya'a edip topla-dıkları ve bunları haftada bir defa olarak Frongistan'a giden «Posta» adlı frenk sâlle-riyle o taraflara kaçırdıkları görülmüştü. Bu sebepten evvârda bulunan Küçük ve Büyük Çekmece nâibleriyle Silyri nâibinden bölge-leri dahiline gelen bu cesid postaları takip ve murakabeleri altında tutmaları istenmiş-ti(8). Keza İstanbul kuyumculuğu ile ilgili olarak bir de darbhanece arayıcılar marife-tiyle celbedilen altın ve gümüş malzemeleri-nin geçirdiği safhalara temas etmek icab eder. İstanbul darphanesine lüzumlu bulunan bu kıymetli madenler, «remad» ve «Gene» lâbir olunan toprak ve süprütlerden elde ediliyordu. Rumel'de vakti bledimle şehir, ka-saba ve köylerde Edlâk ve Boğdan memleket-lerinden arayıcılar marifetliye mübaya'a edi-len bu mevud İstanbul'a getirildikten sonra Hasköy'de kâin kalhaneye sevk ile burada eritildikten sonra altın ve gümüş halinde darbhanece malûm bir fiyatla teslim olun-u-yordu. Fakat 1846 (Hicri 1261) yılı başların-da bu nakil ve teslim keyfiyeti sekteye uğra-mıştı. Zira bu şüprütülere o havâlide mü-temelkin yerli kuyumcular el koyarak ara-yıcıları vermemeye, fazla olarak eritmeyle de üzerlerine olarak ziyade bedelle satmaya başlamışlardı. Bunun üzerine verilen yeni bir emirle Anadolu ve Rumel'de bulunan ku-yumcu esnafı hasıl eyledikleri toprağı rayg-i vakti üzere mübaya'a ederek İstanbul'a nakil

(8) Bu hususu şu hükümde görmekteyiz: Çekmece-i sagir ve kebir ve Silyri nâiblerine hü-küm ki, çarşı ve pazarda kuyumcu ve esnaf saire ve evad-ı nâsden bazı yahud ve nesara ve frenk tellâlları altın mübaya'a ve peyderpey cem'eyle-dikleri altından öderler beşer bir dirhem altın ile âttada bir defa Frongistan'a giden Posta lâbir olunup frenk sâlleri yedileyle eyledikleri haber verilüp ve yarınki Cuma ve Cumartesi günü ma'yeterinde yasağatlar ile yine Frongistan câni-bine postaları gitmek üzere olduğun ihbar olun-makla Çekmece-i Sagir ve kebir ve Silyri'de vîrud eden frenk postaları ve ma'yeterinde olan ya-sağatları marfet-i ser'âle tefahhus olunup altın güfürdükleri vakti olduğun halde altınları ve ken-düleri ahz ve hakikat-ı hal İlam eylemeleri bâbın-da ferman-ı Alışanımı sâdir olmuştur.

31 Rehillevrel 1271

(5) Ali Emiri İsmaili (Basvekalot Arşivi), Melmed IV devri vesikalari, No. 3879, ve 42157.

(6) Atalarında usul zamandanberi mer'i ve müteber olan bu eski nizam H: 1207 tarihinde mâ-hyeden alınan bir fermanda tevdil edilmiştir. (Ah-kâm-ı Mâlîye Div. Mi. Di. Tâ. Basvekalot Arşivi, 7410, Şhi-120).

Halk Şiiri: XIV - XVII. Yüzyıllar

Bu kitap, Mersin Lisesi edebiyat öğretmeni Cahit Öztelli tarafından hazırlanmıştır. Önsöz'de «Tekke Edebiyatı», «Tasavvufun temelleri» ve «Aşk Edebiyatı» hakkında özüt bilgiler var. Yazarın Önsöz'deki sadece bir fikrini doğru bulmuyorum. Öztelli'ye göre halk şiiri çağını kapamış! Biz, kıyamete kadar var olacağına inanıyoruz. Kendine has şiirin yaratmakta devam edecektir. Yahya Kemal'in şu beyti, halk şiirimiz için de yerindedir:

«Sünmez seher-i hagre kadar g'ri-i kadim
Bir meş'adedir davredilir eiden ele.»

Kitapta yer alan 36 şairin hayatı ve sanatı, kısaca anlatılmıştır. Bazı şairler hakkında yeni bilgiler de var. Öztelli'ye göre Geyheri'nin asıl adı Mehmet, Kâtib'in asıl adı ise Osman'dır. Bu hükümler, yazarın, adı geçen şairlere ait yeni bulduğu koşmalardan çıkıyor. Haklarında Varlık dergisi tarafından ayrıca kitap nesredilen XIV - XVII. yüzyıllar arasında yaşamış şairler, Öztelli'nin kitabına alınmamış. Bu şairler hakkında birkaç cümlelik olsun bilgi verilseydi ve onlardan hiç değilse birer şiir alınsaydı, o zaman kitap, en kıymetli halkaları kaybolmuş bir zihniyatın hissiyatını vermezdi.

128 sayfalık bu kitapta 97 şiir var. Bun-

ları Hasköy kâhnesinde İzabeye ve husule gelen altın ve gümüşü darbhane'ye teslimi mecbur edilmişlerdi. Fakat bir müddettenberi kendilerince gönderilen kimselerin dikkat, şizlikleri ve alâkadarlardan mezkûr işde vukufuzlukları yüzünden işler çığırından çıkarak mübayaacı olmayan yerlerde bazı kimselerce senetsiz zemberek, yıllık kaal ve çit ocakları ile bir takım fırınlar ihdas edilip burada mezkûr san'atın icra edildiği görülmekte idi. İşte verilen mezkûr emirde usûl, söz olarak ihdas edilen bütün bu tesislerin yasak edilerek bundan böyle zikrolunan süpürüntü ve toprağın mübayaacı olmayan yerlerde ancak arayıcılara ve mübayaacı olan yerlerde ise resmi makamlardan müsaade alınmış kimselere teşmil ve tahsis olunarak imal, İzabo ve nakli ile darbhane'ye teslimine izin verilmiştir(9).

(9) Evâmir-i Mâliye Df. Ml. Dt. Ts. (Başvekillet Arşivi), No. 8019, Yataki: 12/a. 16 Rebiülahir 1261 tarihli hükme bakınız.

Yazan: Aşk CEVDET
lar arasında Öztelli'nin bir hayli cömürü in-celtyerek bulduğu bugüne kadar yayınlanmamış bazı parçalara rastlıyoruz. Mısralarda geçen eskimiş kelimeler, mahallî söyleyişler, sayfaların altında açıklanmıştır.

(İçindekiler) cetvelinde şairler, kitapta-ki sıralarına göre dizilmiş. Şairleri, isimleri-nin alfabetik sıralarına göre tasnif eden bir cetvel daha konulsaydı, daha tatminkâr olur-du.

Kıymetli araştırmacı ve eleştirci Cahit Öztelli, bu eseriyile de Türk edebiyatına unutulmaz bir hizmette bulunmuştur. Candan tebrik ederiz.

Tercümelere ve Fikirler

Yazan: Mehmet ÖNDER

Yaşlı, fakat hepimizden daha çok azım. kâr ve çalışkan. Altmışından sonra, dünyanın elini, eteğini çekerek, artık bir köşeye çekilmiş ihtiyarlarımızdan değil. Onu bir gün herhangi bir kütüphanenin yazmaları arasında haşır neşir görürsünüz. Bir başka gün, mezarlıklarda kabir taşlarını teklikle meşgul. Devr-i Osmaniye'den arta kalmış matbu kâğıt parçalarından ciltlediği bilmem kaç numaralı defter cebinde, yazar, kaydeden, toplar, okur. Ustad İbrahim Acı Kendi'den bahsetmek istiyorum. İkşer, üçer forma halinde yayınladığı eserlerinden birini daha görüyoruz: «Fercümelere ve Fikirler».

Mevlâna ve Hayyam, şüphesiz hakkındaki en çok yazı yazılan ve eserleri üzerinde durulan bilginlerdir. Çeşitli dillere, bu arada Türkçeye de çevrilen eserleri, mütercim ve şairlerin ellerinde âdetâ hırpalanmış, aslından çok ayrı olarak tanıtılmıştır. Sayın İbrahim Acı Kendi «Fercümelere ve Fikirler» adlı bu küçük eserinde işte buna temas ediyor ve diyor ki:

«Bilhassa ilmi eserlerde, bu hal öyle yanlış kanaatlara yol açar ki, okuyucular bunların karşısında birçok zihni hayret ve yanlış hisler içinde kalırlar.» İ. Acı Kendi, bundan sonra örnekler veriyor: sıkı bir tenkid süzgecinden geçirdikten sonra, yanlışlara işaret ediyor ve doğrusunu gösteriyor.

Bir ilim adamına yakışır tevazu içerisinde, iddiasız çalışkan Hoca'yı tebrik etmek vazifesimizdir.

Türk Atasözleri

- IV -

Toplayan: Naki TEZEL

- 366 — İnsan görüğe görüğe, hayvan koklaşa koklaşa anlaşılar. 403 — Kapalı ağıza sinek girmez.
- 367 — İnsanın kıymetini insan, paranın kıymetini sarraf bilir. 404 — Kapıyı kilitli tut, komşunu hırsız tutma.
- 368 — İnsan igva ile deniz dalga ile coşar. 405 — Karamanın koyunu, sonra çıkar oyunu.
- 369 — İnsan oğlu gülden ince, taştan pektir. 406 — Kardeş kardeşin ne undugunu ne de doydugunu ister.
- 370 — İnsan ötür eseri kalır, hayvan ötür se-meri kalır. 407 — Karga ile konuş plâfik, gahinle konuş et ye.
- 371 — İspenç tavuk hergün pilic. 408 — Karıncadan ihret al, yazdan kışın ha-zırlar.
- 372 — İstenilen yere âr eyleme, istenilmeyen yeri dar eyleme. 409 — Karınca kararınca.
- 373 — İstiyen yere irinme, istemiyen yere görünme. 410 — Karısı olmayana karı boşaması kolay gelir.
- 374 — İş bitirenin kılık kusanının. 411 — Kay yapayım derken göz çıkarma.
- 375 — İş olmayana asi olmaz. 412 — Kabîmü ekmeğine denk etmiyen ağ kalır.
- 376 — İstek at yemibi kendi arttırır. 413 — Kaygılı sohbet barandır.
- 377 — İşle ki dâilyesin. 414 — Kaza dur geliyorum demez.
- 378 — İşemiyen kız yerim dar dermiş. 415 — Kazananın malı, kazananın dertli artar.
- 379 — İşiyen demir işildar. 416 — Kazara bir sapan bir altın kâseyi kır-sa, ne artar iyimelî taşın, ne kıymet-ten düşer kâse.
- 380 — İş olacağına varır. 417 — Kazama küyüğü kendin düşersin.
- 381 — İşten artmaz, diğten artar. 418 — Kaz gelen yerden tavuk asırgenmez.
- 382 — İt derisinden post, Ermeniden, Rüm-dan dost olmaz. 419 — Keleş başa şimşir tarık.
- 383 — İt ite büyür, it de koyruğuna. 420 — Kellü medarı olsa başını kaşır.
- 384 — İt ürür, kervan yürür. 421 — Kendi gözündeki odunu görmiyen âle-mü gözündeki çöprü görür.
- 385 — İyide kötülük dürmaz. 422 — Keddler ülmüş meşar baş kaldırmış.
- 386 — İyî dil yılanı fâlden, fena dil dünden amandan çıkarır. 423 — Kel ötür sitina açıl olur, kör ötür ba-dem gözünü otur.
- 387 — İki dilde, bir söyle. 424 — Kediñin yürüklüğü, samanğa kadar-ür.
- 388 — İyî dost kara günde belli olur. 425 — Kem söz, kalp akçe sahibindir.
- 389 — İyî evlât âmayı babayı vezir, kötül ev-lât rezil eder. 426 — Kendi düşen ağılamaz, iki gözden olur.
- 390 — İyilik unutulur, kötülük unutulmaz. 427 — Kendi hasırda, gönül Mısır'da.
- 391 — İyilik yap, tağ altına koy. 428 — Kendi kühani, gönül sultan.
- 392 — İyiyse kötülük olmaz. 429 — Kesem, alimî soğsam da yosem.
- K — 430 — Keskin sırke kabına zararlıdır.
- 393 — Kabahat sanur kırk olmuş ta kimse giymemiş. 431 — Keyif benim amma baş Mehmet ağa-nın.
- 394 — Kabul olmayacak duaya âmin denmez. 432 — Kileğ yararı onulur, dil yararı onulmaz.
- 395 — Kadının fendi, erkeği yendi. 433 — Kılı kırk yarıma.
- 396 — Kahve dövücünün hink deyiçisi. 434 — Kimildiyen dış düşer.
- 397 — Kalbini pak tut da cünüp gez. 435 — Kına eşeğe, gelir başa.
- 398 — Kılan işe kar yağar.
- 399 — Kalp akçe kem söz sahibindir.
- 400 — Kalb kalbin aynasıdır.
- 401 — Kalpten kalbe yol var.
- 402 — Kani kanfa yıkamazlar, kani au ile yi-

- 436 — Kırmadığın zinciri hiç olmazsa kopar.
 437 — Kırığın ceviz kırkı geçti.
 438 — Kırk gün gınahkâr, bir gün löybekâr.
 439 — Kırk yıl kıran olmuş, yine eceli gelen ölmüş.
 440 — Kismetse gelir Hintten Yemenen, kismet değilse ne gelir elden?
 441 — Kız anadan beller ruba kesmeyi, oğlan babadan beller ova gezmeği.
 442 — Kızı hevesine biratarsan ya davulcuya vurur ya zuraacıya.
 443 — Kızam sana söylüyeyim, gelinin sen anla.
 444 — Kızını dövmiyen dizini döver.
 445 — Kız kocarsa gayret dayıya düşer.
 446 — Kızı davuluna vurur, kımı kasmağına.
 447 — Kimin arabasına binerse onun türkülünü çağırır.
 448 — Kimseyi ayıplama, gelir başına.
 449 — Kimse yogurdum kara demez.
 450 — Kim ne ederse kendine eder.
 451 — Kişinin kendine ettiğini kimse etmez.
 452 — Kişi refleksinden azar.
 453 — Koca ekmeği meydan ekmeği, oğul ekmeği zindan ekmeği.
 454 — Kocamı yaman, hoca ma yaman.
 455 — Kokmuş ete tuz kâr etmez.

GÜZELLEME

Ardınca bir meçhul olmuşum gönüll,
 Bin sevaptan bir muradım almadım.
 Sebebsiz üstüme ferman eyledin
 Yârdan gayri bir haberden yılmadım.

Saç dedim; zincir-i aşkına düştüm,
 Göz dedim; bin tir-i aşkına düştüm,
 Velhasıl tasvir-i aşkına düştüm,
 Bezminde ülfete fırsat bulmadım.

Böylesine sarhoş düştüm dillere,
 Kederim, efkârım vardı çöllere.
 Asıl dert anlatmak zor güzellere
 Seven için ölüm varmış bilmedim.

Aşık Derünü

NOT: Aşık Derünü'nün 73 ünü sayımızın 1168 no. sayfasında çıkan Güleriz başlıklı şiirinin 4 ünü dörtlüğünün 2 nci satırını tertip sırasında dikkatli ve şir bir mısra eksik olarak çıkmıştır. Düşün satır aynen şöyle olacaktır:

Ruhtan evvel değil maddemiz bizim,

Özür diler, düzeltiriz.

- 456 — Kol kırılır yen içinde, baş kırılır fes içinde.
 457 — Komşuda pişer, bize de düşer.
 458 — Komşu komşunun kütüğüne muhtağdır.
 459 — Komşunun tavuğu komşuya kaz, kârısı kız görünür.
 460 — Kopacak kiris sesinden bellidir.
 461 — Korkak bezirgan, ne kâr eder ne ziyân.
 462 — Korkulu rüya görmektense uyanık yatmak hayırlıdır.
 463 — Koyun can derdinde, kasap yağ derdinde.
 464 — Kömürcü ile dost olanın eline kara buladır.
 465 — Köpeğe gem vurma, kendini at sanır.
 466 — Köpeği aldatmaktan çahıy dölaşmak iyidir.
 467 — Köpeğin duası kabul olsa gökten kemik yağar.
 468 — Köpeğin işemesiyle deniz mürdar olmaz.
 469 — Köpeklerin dalaşması çingeneğe yarar.
 470 — Köpeksiz köy buldun da çomaksız geziyorsun.
 471 — Köprüylü geçmeceye kadar ayya dayı denir.
 472 — Kör bıçak ete yürük, pis kadın dile yürük.
 473 — Kör ister bir göz, iki olursa ne söz.
 474 — Kör kör parmağın gözüne.
 475 — Körün taşı rast gider.
 476 — Kötü komşu insanı mal sahibi eder.
 477 — Kötülükten maraz hasil olur.
 478 — Kuduz köpek en evvel sahibini ısırır.
 479 — Kul kusursuz olmaz.
 480 — Kurda sormuşlar neye boynun kalın, kendi işini kendim götürüm de ondan demiş.
 481 — Kurdun davetine giden köpeği beraber almalı.
 482 — Kurdun oğlu kurt olur.
 483 — Kurnaz hırız ev sahibini bastırır.
 484 — Kurt dumanlı hayayı sever.
 485 — Kurtla koyun, kılıçla oyun bir arada olmaz.
 486 — Kurt kocayınca köpeklerin maskarası olur.
 487 — Kurunun yanında yağ da yanar.
 488 — Kuş uçmaz, kervan geçmez.
 489 — Kutlu ay doğuşundan bellidir.
 490 — Kuzgunu yavrusu şahin görünür.
 491 — Kûpünü yudum, güte kodum.

(Devam gelecek sayıda)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAN, AYLIK HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Aralık 1955

İÇİNDEKİLER:

Millî Eğitim Bakanları Konferansı	M. R. GAZDAR
Kitaplar Aramızda (Elsa Müzik Kitabı)	M. R. G.
Karslır'da Karakurt Hanımı	Veyis ARSEVEN
Kul Sâkin	CAMİ ÖZTEPE
Ahlat'ta Gylim ve Şis	Ali Rıza YALGIN
Trakya Halk Dansları Nasıl Kurtardı	S. N. BAYKURT
Nasreddin Hoca'ya Dair Yeni Vesikalar	Mahmut ÖNDER
Taşova'da Bir Türkü	Nasuh GELLER
Bir Halk Şiiri Üzerine	Mevlâf UYGUNER
Türk Atasözleri (- V - 366)	Naki TEZEL
Konya Ereğlisinde Düşün Adabları	Birsen SAYAL
Serik'ten Mânâler	Hüsnü YILDIZ

Sayı: 77

Kuruz: 25

313

KARDEŞİ VE YAZI İŞLERİNİ DAİRE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNÇER

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA

312